

Nr 12.

Allmänna beredningsutskottets utlåtande över motioner dels om inrättande av en rådgivande språknämnd, dels ock om inrättande av ett språkvårdsråd.

I en inom andra kammaren väckt motion, II: 293, har fröken *Wetterström* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t måtte vidtaga lämpliga åtgärder i syfte att lagar och författningar erhålla en så långt som möjligt enkel och även för den stora allmänheten lättbegriplig språkdräkt, varvid särskilt inrättandet av en rådgivande språknämnd bör övervägas.

I de likalydande motionerna I: 274 av herr *Ivar Nilzon* och II: 300 av herr *Ericsson* i Näs *m. fl.* har hemställts, att riksdagen i enlighet med motionens syfte måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om inrättandet av ett språkvårdsråd att ur språklig synpunkt biträda vid utformningen av förslag till lagar och förordningar.

Utskottet har upptagit motionerna till samtidig behandling.

Utskottet har berett Nämnden för svensk språkvård tillfälle att inkomma med yttrande.

Nämnden anför i huvudsak följande:

De önskemål som komma till uttryck i de båda motionerna äro för visso värda beaktande. Vårt officiella språk, i en mästars hand ett utomordentligt redskap för tanken, är i mindre skickliga händer ej sällan stelt, krångligt och oklart, de uttryckta tankarna förlora sig i vidlyftiga ordalag, överlastade satser och svåröverskådliga meningar. En på samma gång enklare och tydligare utformning icke minst av administrativa, sociala och fiskala lagar och författningar är, såsom i motionen II: 293 framhålles, även från rent praktisk synpunkt ett viktigt önskemål.

Tid efter annan har också uppmärksamheten riktats på dessa tendenser. Särskilt må här erinras om Kungl. Maj:ts cirkulär den 22 mars 1907 till samtliga förvaltande myndigheter i riket angående avfattandet av utlåtanden, skrivelser m. m. i ämbetsärenden, där det bl. a. heter:

”Enär det skrivsätt, som användes vid avfattandet av framställningar och yttranden i ämbetsärenden, ofta icke tillgodoser tillbörliga anspråk på enkelhet och tydlighet, vilja Vi härigenom anbefalla samtliga förvaltande ämbetsmyndigheter i riket att avfatta sina skrifter i klara, korta meningar och således undvika invecklade satsbyggnader och onödiga upprepningar samt att i övrigt söka tillägna sig ett klart och enkelt skriv-

sätt." Dessa maningar ha dock icke alltid och allestädes länt till efterrättelse.

Trycksakskommittén har i sitt betänkande (Det statliga utredningsstrycket, SOU 1950: 25) uppmärksammat den språkliga sidan av utredningsstrycket: "Den språkliga utformningen av betänkningarna lämnar stundom alltför mycket övrigt att önska. Större enkelhet och starkare koncentration i språket måste energiskt eftersträvas. Härigenom skulle dessa tryckalster bli ej blott mer lättlästa utan även överskådligare och billigare i framställningen. Denna uppgift kommer enligt vårt förslag att vila på såväl kommittéerna som utredningskansliet.

Beträffande den speciella art av vårt språk, som kommittésvenskan utgör, har professor E. Wellander på grundval av ett omfattande material av språkprov, insamlat av redaktören T. Kjell, utarbetat en studie, vilken som bilaga fogas till betänkandet.

Även lagspråket tarvar en noggrannare översyn än vad som hittills kommit det till del av kommittéerna. Vi föreslå, att permanent expertis, anvisad av utredningskansliet, skall biträda kommittéerna med den språkliga utformningen."

Här ifrågavarande brister hos vårt officiella språk måste, med hänsyn till dettas mäktiga inflytande på vårt modersmåls utveckling över huvud, påkalla den livligaste uppmärksamhet även från allmän språkvårdssynpunkt.

Det var i klart medvetande om vikten av ett planmässigt arbete på detta område som för språkvården nitälskande personer år 1944 sammanslöto sig för att bilda ett organ för svenska språkets rykt och ans, kallat Nämnden för svensk språkvård. Stiftare äro Svenska akademien och Svenska akademiens ordboksredaktion, Kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien, Kungl. Vetenskapsakademien, kanslern för rikets universitet, kungl. skolöverstyrelsen, Kungl. Dramatiska teatern, Svenska språkvårdsnämnden i Finland, Modersmålslärares förening, Föreningen Norden, Sveriges författareförening, Publicistklubben, AB Radiotjänst, Tekniska nomenklaturcentralen, Samverkande bildningsförbunden och Folkuniversitetsföreningen. Stiftarna äro var för sig företrädade i nämnden med en ledamot, utom kanslern för rikets universitet, som utser fyra ledamöter, representerande den nordiska språkvetenskapen vid vart och ett av rikets universitet och vid Stockholms och Göteborgs högskolor, Föreningen Norden, som utser tre ledamöter, och kungl. skolöverstyren, som utser två.

Nämnden har för budgetåret 1953—1954 beviljats ett statsanslag av 20 000 kronor, som går till avlöning av sekreteraren. Samma belopp är upptaget i statsverkspropositionen för budgetåret 1954—1955. Därjämte

har Svenska akademien givit nämnden ett anslag för kalenderåret 1954 av 3 000 kronor. H. M. Konungen har år 1953 ur Konung Gustaf VI Adolfs 70-årsfond för svensk kultur givit nämnden ett anslag av 32 000 kronor för "inrättandet och driften under ett år av ett institut för svensk språkvård", under förutsättning att lämplig lokal ställes till förfogande för ändamålet. Stockholms högskola har därefter upplåtit två rum och del i ett tredje i fastigheten Birger Jarlsgatan 20, dit nämnden inflyttat den 1 januari 1954. Kungafondens medel äro avsedda för renovering och underhåll av lokalerna, till kontorsinredning, till utrustning av biblioteket och till avlöning av en amanuens. Institutets föreståndare är docenten lektor Gösta Bergman och dess amanuens fil. kand. Lena Österlöf. Institutet är öppet för allmänheten vardagar, utom lördagar, kl. 10—12. Telefon 20 57 95.

Institutet står under ledning av nämndens arbetsutskott, som under år 1954 har följande sammansättning: ordförande f. d. undervisningsrådet Nils Hänninger, verkställande ledamot professor Erik Wellander, övriga ledamöter rektor Rolf Hillman, professorerna Valter Jansson och Elias Wessén samt sekreterare lektor Gösta Bergman.

Nämnden utger en skriftserie, av vilken hittills 10 nummer föreligga.

Under de gångna tio åren ha till nämnden hänskjutits tusentals språkfrågor av större eller mindre räckvidd, icke blott från enskilda personer och företag utan även från offentliga institutioner och myndigheter av skilda slag. Ledamöter av nämnden ha också såsom språkexperter biträtt vid slutredigeringen av lagförslag.

Den erfarenhet som sålunda vunnits bekräftar till fullo riktigheten av den i motionen II: 300 gjorda iakttagelsen att en vid slutredigeringen av ett kommittébetänkande eller ett lagförslag insatt språklig granskning kommer för sent. I själva verket blir den språkliga expertisen till större gagn ju tidigare den sättes in. Det av motionärerna framförda önskemålet, en klar och enkel stil i offentligt språk, förverkligas bäst om de för utformandet ansvariga författarna från arbetets början få sin stilvilja inriktad mot denna siktpunkt.

Denna tankegång vägledde trycksakskommittén, när den lät utarbeta en undersökning rörande kommittésvenskans stil och utvecklingstendenser med riktlinjer till ledning för begynnande kommittésekreterare (tryckt som bilaga till kommitténs betänkande, SOU 1950: 26). Ändamålsenligast synes vara att gå vidare på den sålunda beträdda vägen. Det förefaller dock knappast praktiskt att exempelvis, såsom i något fall skett, centrala ämbetsverk vart för sig låta utarbeta handböcker innehållande dels allmänna regler rörande språkvård, dels särskilda regler för verkets speciella behov. Det riktiga synes snarare vara att vad som avser språkvår-

den i allmänhet samlas i en för all officiell skriftlig framställning gemensam handbok, medan olika verksamhetsområdets speciella behov tillgodoses genom särskilda promemorior.

Vad slutligen beträffar motionärernas förslag om inrättande av en rådgivande språknämnd eller ett språkvårdsråd vill Nämnden för svensk språkvård ifrågasätta lämpligheten av att för ändamålet upprätta ett nytt organ vid sidan av den redan existerande nämnden, som ju åtnjuter årligt anslag för sin språkvårdande verksamhet och som givetvis är beredd att söka inom ramen av sina möjligheter tillgodose alla rimliga nya anspråk. Enklare skulle det då vara att utrusta denna nämnd med resurser för den vidgade och mera krävande verksamhet som i motionerna antydes. Då vidden av och formerna för de tilltänkta uppgifterna endast skisserats, vill Nämnden, som på grund av tioårig erfarenhet kan betyga vikten av de i motionerna påvisade behoven, för sin del tillstyrka åtgärder i den av motionärerna angivna riktningen, givetvis med beaktande av vad som på området tack vare enskilt initiativ och statligt stöd redan åstadkommits.

Utskottet. Utskottet vill understryka önskvärdheten av att författningstexter, så långt möjligt är, ges en sådan utformning, att de utan särskilda svårigheter kan förstås av den stora allmänheten. Till någon del kan väl de brister i förevarande hänseende, som nu är påvisbara, förklaras av den komplicerade arten av de ämnen som behandlas i vissa författningar eller av tidsknapphet vid författningarnas utarbetande. Det torde likvisst icke råda någon tvekan om att en traditionsbunden benägenhet för onödigt tillkrånglad satsbyggnad ävensom bristande insikter i eller intresse för språkbehandlingen ofta gör sig gällande vid författningsskrivandet.

Ehuru utskottet sålunda delar motionärernas uppfattning att större klarhet och enkelhet i författningstexterna i många fall är möjlig, anser sig utskottet icke kunna förorda den i motionen föreslagna åtgärden att inrätta ett nytt organ för rådgivning eller biträde i annan form vid den språkliga redigeringen av författningar. Ett avgörande skäl har härvid för utskottet varit, att man i Nämnden för svensk språkvård redan har ett för ifrågavarande ändamål tjänligt instrument. Den mångsidiga representationen inom nämnden — bl. a. sitter i densamma representanter för tidningspressen och vissa folkbildningsorganisationer — har synts utskottet innebära en garanti för att allmänhetens intressen kommer till beaktande vid handläggningen av de till nämnden hänskjutna ärendena.

Enligt vad nämnden uppgivit, har ledamöter i nämnden vid olika tillfällen biträtt vid granskning av lagförslag. Det torde enligt utskottets

mening icke böra ifrågasättas, att alla författningsförslag skall underställas språkvårdsnämndens prövning. En sådan ordning skulle förutsätta att nämnden finge utbyggas i en utsträckning, som av kostnadsskäl måste inge betänkligheter. För många författningsförslag torde vidare gälla, att den tidsutdräkt som vore ofrånkomlig, därest förslaget skulle granskas av nämnden, av olika skäl icke är möjlig. Utskottet finner lämpligt, att initiativ till språklig granskning genom nämnden får ankomma på de myndigheter eller kommittéer som har att utfärda författningar respektive uppgöra författningsförslag. Det synes emellertid önskvärt att nämndens befattning med författningarnas språkliga utformning blir väsentligt mera omfattande än den nu är. Möjlighet borde finnas icke endast för statliga myndigheter och kommittéer utan även för kommunala organ att anlita den i nämnden företrädde expertisen. I vilken utsträckning så skall kunna ske är givetvis beroende av nämndens ekonomiska och personella resurser.

En intensifiering av nämndens verksamhet i vad gäller författningsgranskning torde kunna bli av betydelse icke blott för de särskilda, nämnden underställda, fallen. Nyttillkommande författningstexter torde ofta utformas med ledning av skrivsättet i författningar, som utkommit under tiden närmast innan. Författningar, vid vilkas tillkomst nämnden medverkat, skulle sålunda, särskilt om antalet sådana författningar bleve stort, kunna bidra till större språklig enkelhet och klarhet även beträffande texter, som icke granskats av nämnden.

Utskottet finner även sannolikt, att det av språkvårdsnämnden framlagda förslaget om en vägledande handbok och om promemorior kan vara av värde.

De uttalanden utskottet ovan gjort bygger bl. a. på nämndens förklaring, att den är beredd att inom ramen för sina möjligheter tillgodose de anspråk som i här förevarande avseende skulle kunna komma att ställas på densamma. Det är icke möjligt att nu överblicka, huruvida den ökning av nämndens arbetsbörda som en mera omfattande författningsgranskning kommer att medföra, blir större än som svarar mot nämndens nuvarande resurser. Klarhet härutinnan torde endast kunna vinnas genom nämndens egna erfarenheter. Utskottet vill i detta sammanhang framhålla, att det bör ligga i nämndens intresse såsom språkvårdande organ att sprida kännedom om möjligheten att erhålla nämndens stöd vid den språkliga utformningen av författningar.

Utskottet finner sålunda, att erfarenheterna av nämndens fortsatta verksamhet bör avvaktas innan ytterligare åtgärder vidtages, men anser sig dock böra hemställa,

att riksdagen, i anledning av motion II: 293 samt de likalydande motionerna I: 274 och II: 300, må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet ovan anført.

Stockholm den 16 mars 1954.

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

PATRIK SVENSSON.

Närvarande:

från första kammaren: herr Andersson, Lars, fru Wallentheim, herrar Lundqvist, Andersson, Axel, Persson, Karl, Persson, Johan, Jansson, Erik, Strandler och Lundström;

från andra kammaren: herr Svensson i Alingsås, fru Svedberg, herrar Nordkvist i Kalmar, Sehlstedt, Andersson i Ronneby, Nestrup, Andersson i Linköping, Svensson i Krokstorp, fru Andrén, fru Wallin och herr Ericsson i Näs.